

PRIKAZI KNJIGA

Dieter Lenzen

EINE HOCHSCHULE DER WELT. PLÄDOYER FÜR EIN WELTHOCHSCHULSYSTEM

Wiesbaden: Springer Fachmedien, 2015., 96 str.

Dieter Lenzen, hrvatskoj pedagoškoj javnosti poznati njemački pedagog, analizira u ovoj knjizi sljedeća tri svjetski dominantna visokoškolska sustava: kontinentalno-europski, angloamerički (atlantski) i istočnoazijski. Analizira se njihov razvoj u procesu globalizacije na pozadini pitanja visokoškolskog sustava u svijetu u budućnosti.

Pitanje kakav ćemo visokoškolski sustav odnosno kakvo ćemo sveučilište imati već u bližoj budućnosti, postavlja se tim više što su i ta tri ključna svjetska visokoškolska sustava podvrgnuta procesu globalizacije. Prema autoru moguća su sljedeća tri razvoja: koegzistencija visokoškolskih sustava, dominantnost jednog visokoškolskog sustava ili, alternativno, sporazumno stvaranje jednog zajedničkog svjetskog visokoškolskog sustava. Koegzistencija tercijarnih obrazovnih odnosno znanstvenih sustava (bila) je moguća dok oni nisu (bili) ovisni na međusobnu komunikaciju. Razvoj ide u pravcu rastuće dominantnosti atlantskog visokoškolskog sustava. Atlantsko poimanje znanosti i visokoškolskog sustava u međuvremenu je nedvojbeno najproširenije u svijetu. Jedan od mehanizama koji u Europi pogoduje dominantnosti atlantskog visokoškolskog sustava jest Bolonjski proces čiji brojni elementi potiču upravo iz atlantskog visokoškolskog sustava. Ugroženost kontinentalno-europskog i istočnoazijskog poimanja znanosti i obrazovanja leži u „površnoj utilitarnosti“. Pod utjecajem atlantskog poimanja u visokoškolskom se sustavu mijenja pristup znanosti odnosno znanstvenom radu. On nije više određen znanosti imanentnim kriterijima nego kriterijima tržišta.

Taj razvoj za (preostale) sveučilišne sustave znači ili biti isključen iz procesa globalizacije ili preuzeti pravila tržišta prema atlantskom uzoru. Izlaz iz

ove „strukturne zamke“ autor vidi u pronalaženju „zajedničkog puta jednog svjetskog visokoškolskog sustava“. Ovaj bi alternativni put trebao karakterizirati konsenzus s obzirom na temeljna pravila znanstvenog sustava uz istodobnu otvorenost za različite oblike u skladu s postojećim razlikama u različitim dijelovima svijeta.

Mogućnost trećeg puta pretpostavlja svakako da u ova tri etablirana visokoškolska odnosno znanstvena sustava postoji dovoljno podudarnih elemenata kao i perspektiva koje konsenzus čine mogućim. Odgovoru na to pitanje služi usporedba tih triju sustava pod aspektom njihove konvergencije i divergencije. Njihova usporedba provedena je na temelju sljedećih šest kategorija:

- teorija sveučilišta
- pojam obrazovanja
- pristup visokom školstvu
- visokoškolska autonomija i akademska sloboda
- diferenciranje u postsekundarnom sustavu i
- financiranje visokoškolskog sustava.

Ove poredbene kategorije sastavnice su klasičnog poimanja sveučilišta, istodobno su njima sažeti izazovi svjetskog visokoškolskog sustava.

Dok je povijesni razvoj kontinentalno-europskog, atlantskog i istočnoazijskog sveučilišnog sustava obilježen međusobnim razlikama, to danas međutim nije slučaj. S obzirom na teoriju sveučilišta (prva kategorija) uočljiva je jasna konvergencija. Teorija sveučilišta je danas, pod utjecajem atlantskog sustava, obilježena ekonomiziranjem. Istraživačka djelatnost sveučilišta orijentira se prema tržištu čime i sama postaje sastavnica gospodarskog sustava.

Drugi kriterij (pojam obrazovanja) odnosi se na temeljnu zadaću sveučilišta a ona je određena pojmovima obrazovanja i/odnosno izobrazbe. Sveučili-

šte danas, dakle u razdoblju globalizacijskog procesa, karakterizira, pod utjecajem atlantskog pristupa, tržišna orijentiranost, dakle izobrazba za poziv. To ne znači da u visokoškolskom odnosno postsekundarnom sustavu dimenzija općeg obrazovanja nije zastupljena. Dimenzija općeg obrazovanja (liberal education) prisutna je u visokoškolskom odnosno postsekundarnom sustavu pod atlantskim utjecajem, ali ona se razlikuje od njezine zastupljenosti u kontinentalno-europskom sustavu. Dok je ona u kontinentalno-europskom modelu bitno obilježena slobodom izbora sadržaja obrazovanja, ona je u atlantskom modelu (u institucijama undergraduate education) i u istočnoazijskom sustavu kanonizirana. Kanoni općeg obrazovanja su, prema njemačkoj filozofiji obrazovanja, međutim, u suprotnosti prema obrazovanju u smislu općeg obrazovanja. Adorno je na to svojedobno ukazao pojmom poluobrazovanja. S obzirom na pojam obrazovanja postoji dakle znatna konvergencija između atlantskog i istočnoazijskog sustava u smislu kanoniziranog općeg obrazovanja (liberal education).

Upis na sveučilište (treći kriterij) u sveučilišnim je sustavima različito uređen (numerus clausus, selekcija na temelju kvalifikacijskih ispita, školarina). Pozadinu tih rješenja čini različito poimanje o tome čija je primarna obveza nositi financijski teret studija odnosno izobrazbe, roditelja ili društva u cjelini. Konvergencija je očita između atlantskog i istočnoazijskog visokoškolskog sustava s obzirom na obvezu privatnog financiranja studija kao i dijelom s obzirom na zahtjevnost kvalifikacijske ispita. S druge strane postoji znatna divergencija između navedenih visokoškolskih sustava i visokoškolskog sustava u Njemačkoj u kojemu financijski aspekt selekcije ne postoji dok je selekcija na temelju kvalifikacijskih ispita znatno liberalizirana.

S obzirom na visokoškolsku autonomiju i akademsku slobodu (četvrti kriterij) sva tri su sveučilišna sustava konvergentna u pogledu ograničenosti akademske slobode pojedinca u visokoškolskom sektoru. Ograničenost akademske slobode pojedinca ide u korak s tržišno orijentiranom visokoškolskom izobrazbom i tržišno orijentiranom istraživačkom djelatnošću. S obzirom na autonomiju visokoškolskih ustanova prisutne su različite tendencije. Uz procese liberalizacije i decentralizacije postoje i ra-

zličite tendencije državnog upliva na život i rad visokoškolskih ustanova.

Petim kriterijem obuhvaćen je proces diferenciranja u tercijarnom sektoru. On se odnosi kako na pitanje temeljne funkcije sveučilišta tako i, sukladno tome, na pitanje njegove organizacije (opće obrazovanje odnosno stručna naobrazba, sustav klasičnog sveučilišta (Universitas) i visoke stručne škole, nadregionalno i regionalno sveučilište, masovno i malo sveučilište, elitno i normalno sveučilište, sveučilišne i izvansveučilišne istraživačke ustanove). Postavlja se pitanje koji oblik sveučilišta treba obilježavati tercijarni sektor.

Opći razvoj, uključujući prije svega privatizaciju visokoškolskog sustava, odražava se i na pitanje njegovog financiranja (šesti kriterij). U europsko-kontinentalnom sustavu tercijarni sektor težišno se financira iz javnih izvora. Uvjerenje prema kojemu je obveza države financirati obrazovni (visokoškolski) sustav nije međutim općevažno načelo. Za razliku od europskog područja, atlantski i istočnoazijski sveučilišni sustav su u pogledu njegovog financiranja konvergentni utoliko, što se oba sustava dobrim dijelom financiraju iz privatnih izvora. Pitanje je hoće li europsko-kontinentalni visokoškolski sustav i u budućnosti u bitnom biti financiran iz javnih izvora. Reduciranje ili pak ukidanje državnog financiranja pogodovalo bi tržišnoj usmjerenosti visokoškolskog sustava, a to bi značilo forsiranje (samo) onog istraživanja i znanstvenih područja koja obećavaju neposredan profit.

Što će se dogoditi, postavlja se pitanje, ako se pusti da se tematizirani trendovi konvergencije odnosno divergencije nastave razvijati vlastitom dinamikom, nekontrolirano, dakle bez intervencija. Na temelju dosadašnjeg razvoja računati je s tim da će razvoj teći u pravcu „nekontrolirane konvergencije”, tj. u pravcu jednog svjetskog visokoškolskog sustava kojim će dominirati atlantski sustav. Angloamerikanizacija („atlantifikacija”) visokoškolskog sustava na svjetskoj razini konkretno između ostalog znači: obrazovno tržište kao organizacijska kategorija, privatizacija obrazovanja kao javnog dobra, degradacija znanstvenog sustava u podsustav gospodarskog sustava, kanonizirano učenje umjesto općeg obrazovanja putem znanosti, sveučilišna autonomija umjesto individualne akademske slobode visokoškolskih nastavnika i studenata.

Pokazatelji su dakle da razvoj ide u pravcu jednog svjetskog visokoškolskog sustava. Nasuprot njegovom razvoju u nekontroliranom procesu globalizacije, čije su negativne posljedice očigledne, autor zagovara, na osnovi provedene usporedbe postojećih visokoškolskih sustava i njihovog razvoja, model jednog svjetskog visokoškolskog sustava koji ne bi bio obilježen tržišnom orijentiranošću, nego obvezom humanog razvoja društva i čovječanstva. Visokoš-

kolske ustanove u ovom sustavu vide svoju zadaću u obrazovanju kroz znanost koje će služiti daljnjem razvoju svjetskog društva. Radi se dakle o dimenziji koja je prisutna kako u istočnoazijskom idealu harmonije tako i kontinentalno-europskoj ideji obrazovanja. Ovaj model visokoškolskog sustava pretpostavlja razvoj koji vodi usklađenosti postojećih visokoškolskih sustava, ali putem dijaloškog procesa (i otpora) na globalnoj razini.

Anto Prgomet